

Uvodne besede

Pred natanko dvajsetimi leti, v študijskem letu 1995/96, je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani s svojim delovanjem začel Oddelek za azijske študije (do nedavnega Oddelek za azijske in afriške študije), ki so ga ustanovili pionirji na področju japonološkega in sinološkega raziskovanja v Sloveniji: prof. dr. Andrej Bekeš, prof. dr. Jana S. Rošker in prof. dr. Mitja Saje s kolegi. Dvajset let pozneje je oddelek bogatejši še za korejske študije, raziskovalno pestrost oddelka pa so oblikuje in bogati tudi mlajša generacija raziskovalcev in raziskovalk, ki je svoje prve korake v svet azijskih študij naredila prav na tem oddelku. Ta knjiga prinaša prispevke številnih sodelavcev oddelka in nekaterih raziskovalk in raziskovalcev, ki so bili v tej dvajsetletni zgodovini tako ali drugače z oddelkom povezani.

Med bralkami in bralci, ki bodo nemara posegli po knjigi, so zagotovo tudi taki, ki jih bo k prebiranju pritegnilo vprašanje (ali dvom) o tem, kaj sploh so »azijske študije«?¹ Menimo, da ni odveč, da po pretečenih prvih dveh desetletjih obstoja tega področja v slovenskem prostoru še enkrat razmislimo tudi o tem vprašanju in hkrati poskušamo pojasniti, zakaj pred bralce postavljamo pričujočo monografijo.

Moderna univerza se je oblikovala v specifičnih družbenih in političnih okoliščinah v Evropi v 19. stoletju in je postala kraj institucionalizirane vednosti, razdeljene na različne predmete ali discipline, ki so proučevale vsaka svoje jasno določeno in zamejeno področje. Te discipline se niso izoblikovale v znanstvenem vakuumu oziroma v tako imenovanem »slonokoščnem stolpu« avtonomnega znanstvenega razvoja, temveč so na sodobno disciplinarno delitev raziskovalnega dela v veliki meri vplivale prav družbeno-politične okoliščine, v katerih se je znanost, ki je doživljala velike spremembe od renesanse in razsvetljenstva do industrijske revolucije, razvijala. Že z nastopom tako imenovanega »kopernikanskega obrata« se je začel krepiti prestiž empirične znanosti na račun »spekulativne« metafizične filozofije in s tem posledično tudi njuna stroga ločitev na dve popolnoma ločeni področji vednosti. Na tem paradigmatškem razkolu med področjema, ki ju danes imenujemo naravoslovje in humanistika, je zrastle še eno epistemološko področje, ki je hotelo raziskovati človeške družbe, a pri tem ohraniti

1 Na tem mestu velja opozoriti, da se je pri nas uveljavila ženska množinska oblika *azijske študije* kot ustreznica nemškemu poimenovanju *Asienstudien* oziroma angleškemu *Asian studies*. To obliko v tem zapisu uporabljamo zaradi ustaljene rabe, medtem ko v drugih primerih uporabljamo moško možinsko obliko *študiji* (npr. območni študiji za *area studies*), ki jo razumemo kot ustrežnejši prevod latinske besede *studium*. Beseda *studium* ima v latinščini množinsko obliko *studia*, iz česar je v slovenščini nastala *študija*, vendar pa imata danes besedi študij in študija v slovenščini različna pomena. SSKJ pozna množinsko obliko *študije* kot ustreznico za študij, zato menimo, da lahko ostanemo pri ustaljeni rabi *azijske študije*, v drugih primerih pa ohranjamo besedo študij kot prevod latinskega *studium* in zato npr. *studia humanitatis* prevajamo kot humanistični študiji in ne kot humanistične študije.

videz »trde« znanosti z naravoslovno empirično metodologijo – področje, ki ga imenujemo družbene vede.

Znanost v svoji moderni paradigmatiski različici naj bi bila odkrivanje objektivne realnosti, ki je popolnoma ločena od ugotovitev in abstrakcij, ki bi jih s svojimi miselnimi procesi (spekulacijami) formuliral raziskovalec. Zato je bil nastanek več disciplin družboslovja del splošnega procesa 19. stoletja, da se na podlagi empiričnih izsledkov, v nasprotju s »spekulacijo«, zagotovi in poveča »objektivna« vednost o »realnosti« (Wallerstein in drugi, 2000, 21). Moderno družboslovje (kakor seveda tudi humanistika in naravoslovje) je v svojih metodoloških in epistemoloških izhodiščih proizvod svojega prostora in časa. Vednost se je v razsvetljenstvu sekularizirala, newtonovska fizika ji je zagotovila metodološki vzor, darwinistična biologija pa je z evolucijsko teorijo družboslovju zagotovila pojasnjevalno shemo s konceptom »družbenega napredka«, ki je omogočil različne družbe enostavno pojasniti z vidika večje ali manjše stopnje »razvitosti«.

Ta sistem disciplin, ki se je vzpostavil v 19. stoletju, je proučevanje družb ločil na različna področja vednosti. Družbene vede so se v grobem razmejile med tri jasne razmejitvene črte: najprej je bila tu črta med raziskovanjem modernega/civiliziranega sveta (zgodovinopisje, sociologija, ekonomija in politologija) in raziskovanjem nemodernega sveta (antropologija in orientalistika); v raziskovanju modernega sveta je bila črta med preteklostjo (zgodovinopisje) in sedanjostjo (sociologija, ekonomija in politologija), znotraj proučevanja sedanjosti pa spet ostre črte med raziskovanjem trga (ekonomija), države (politologija) in civilne družbe (sociologija) (Wallerstein in drugi, 2000, 44).

Vsaka od razmejitvenih črt je epistemološko problematična, tu pa nas še najbolj zanima črta, ki preči raziskovanje tako imenovanih »modernega« in »nemodernega« sveta. V globalnem svetu, v katerem se je vzpostavil opisani sistem družboslovnih disciplin, je prišlo do tesne povezanosti sveta in do intenzivnejšega srečevanja različnih kultur. Ta srečanja večinoma niso bila srečanja enakovrednih partnerjev, temveč je šlo za srečanje vojaško in tehnološko superiorne industrializirane Evrope z »nemodernimi« družbami. Bolj kot za srečanja je šlo za podjarmljanja, pri čemer se je vojaško šibkost novih evropskih kolonij dalo enostavno pojasniti s tezo o manjši »razvitosti«. Na novo odkrita »ljudstva« z vidika evropske izkušnje niso imela zgodovine, in njihova družbena struktura ni bila dovolj kompleksna, da bi jih lahko raziskovali s pomočjo ved, kakršne so bile ekonomija, sociologija ali politologija, zato je njihovo proučevanje postalo predmet nove discipline – antropologije.

Niso pa Evropejci pri svojih osvajanjih naleteli le na »primitivna ljudstva«, se pravi, le na manjše skupnosti »plemen«, temveč so zunaj Evrope obstajala tudi območja velikih skupnosti in »imperijev«, ki so očitno imeli razvito visoko civilizacijo, od arabskega sveta, kitajskega cesarstva, indijske podceline in nenazadnje do politično poenotene japonske države, s svojimi pisavami, političnimi strukturami, religijskimi sistemi in z razvitim birokratskim aparatom. Ker je tudi večina teh civilizacij v 19. stoletju padla pod evropsko vojaško močjo in so jih ponižali v kolonije ali polkolonije, tudi njih niso proučevali pravi zgodovinarji ali sociologi, temveč posebna skupina strokovnjakov za »orientalske« jezike in kulture, ki so dobili mesto na univerzi navadno pod okriljem discipline, imenovane orientalistika. Orientalistika je bila v grobem proučevanje družb, ki so (z vidika družboslovne paradigme o družbenem napredku, ki kulminira v kapitalistični »modernosti«) ostale zamrznjene v preteklosti.

Po letu 1945, v tako imenovanem postkolonialnem obdobju, je večina razmejitvenih črt seveda postala vprašljivih, saj so ločnice med nezgodovinskostjo in zgodovinskostjo, med nemodernostjo in modernostjo postale epistemološko problematične. Ena od novosti, ki se je pojavila v teh novih okoliščinah, so bili tako imenovani območni študiji (*area studies*), multidisciplinarno področje, ki s stališča različnih disciplin proučuje enotno geografsko ali geopolitično območje (Wallerstein in drugi, 2000, 44–45):

Območni študiji so združili v eno samo strukturo (...) ljudi, katerih disciplinarne pripadnosti so sekale vse tri razmejitvene črte, ki smo jih omenili: zgodovinarji in nomotetični družboslovci so se znašli iz oči v oči z antropologi in orientalisti, zgodovinarji iz oči v oči z nomotetičnimi družboslovci in vsaka izmed vrst nomotetičnih družboslovcev s preostalimi vrstami. Povrh vsega so bili zraven tu in tam še geografi, umetnostni zgodovinarji, raziskovalci nacionalnih književnosti, epidemiologi in celo geologi (Wallerstein in drugi, 2000, 45).

To nas pripelje do *azijskih študij* kot vrste območnih študijev. Ne smemo seveda misliti, da so območni študiji, ki so postavili pod vprašaj določene disciplinarne ločnice, kaj manj produkt svojega časa, kakor so bile to v svojem času druge družboslovne discipline. Nasprotno, kakor pišejo Wallerstein in drugi (2000, 45), so imeli območni študiji ob svojem nastanku popolnoma eksplicitne politične motive, izšli so namreč iz Združenih držav Amerike (ZDA) v času druge svetovne vojne, ko so ZDA zaradi politične vloge, ki so jo imele, potrebovale celostno znanje o okoliščinah na različnih svetovnih območjih. Toda ne glede na to je praksa območnih študijev razkrila, da je bilo dotedanje ostro institucionalno razmejevanje družboslovne vednosti precej umetno (Wallerstein in drugi, 2000, 46).

Vpeljavo azijskih študij na Filozofsko fakulteto v Ljubljani in s tem v slovenski prostor lahko zato ovrednotimo z različnih vidikov, najprej predvsem z vidika, kaj azijske študije pomenijo za epistemološko paradigmo družboslovja navznoter in z vidika, kaj pomenijo za splošno družbeno zavest navzven. Pri vrednotenju teh vidikov pa je najbolj pomembno ohraniti kritično držo in ves čas prevpraševati lastna epistemološka in metodološka izhodišča.

Prvi vidik je notranji vidik samega akademskega sistema disciplin. Osnovna epistemološka paradigma območnih študijev je namreč ta, da se lahko tudi zgodovinarji, nomotetični družboslovci (ekonomisti, politologi, sociologi), filozofi in drugi humanisti lotijo proučevanja nezahodnih območij, s čimer se podre sama logika disciplinarnih razmejitev, najbolj očitno seveda na črti modernosti/nemodernosti. Če je metode družbenih ved, s pomočjo katerih lahko proučujemo »zahodne« družbe, mogoče uporabiti tudi za »nezahodne« družbe, potem se nujno zruši prevladujoča podmena, da so »nezahodna« območja zadosti »drugačna«, da potrebujejo za raziskovanje posebne discipline. Območni študiji v akademskem prostoru so zato pomembni za zavest, da imata lahko tudi Afrika ali Azija nekakšno zgodovino, ekonomijo ali družbeno ureditev.

To pa odpre drugi vidik kritike akademskega sistema disciplin; če so bile nekatere discipline problematične, ker so predpostavljale radikalno »drugačnost« neevropskih družb, ali ne bi morali potemtakem znova prevprašati epistemoloških izhodišč vseh disciplin, saj so bile vse del istega evropskega sistema disciplin, vzpostavljenega v 19. stoletju. Tudi tukaj območni študiji, kot so azijske študije, v ustaljeni sistem disciplin vnašajo nemir in s tem odpirajo prostor razmisleka: zakaj se evropska zgodovina poučuje na oddelku za zgodovino, azijska pa na oddelku za azijske študije? Zakaj se z evropskimi jeziki ukvarjajo na oddelku za jezikoslovje, z azijskimi pa na oddelku za azijske študije, zakaj evropsko umetnost proučujejo na oddelku za umetnostno zgodovino, umetnost azijskih civilizacij pa na oddelku za azijske študije?

S tem pridemo še do tretjega vidika kritike, ki mora biti uperjena v same azijske študije. Ugotovili smo že, da je treba ves čas prevpraševati epistemološka izhodišča vseh disciplin in azijske študije pri tem niso nikakršna izjema, še posebej, če se zavedamo, da je tudi ta oblika proučevanja izšla iz pragmatičnih političnih razlogov. Hkrati pa se lahko upravičeno vprašamo, ali s tem, ko si azijske študije prilastijo polja proučevanja azijskih jezikov, filozofij, književnosti, umetnosti, zgodovine itd., ne pomagajo pri vzdrževanju predstav, da so, na primer, azijska zgodovina, azijska religija, filozofija ali umetnost nekako imanentno »drugačne« in si ne zaslužijo mesta na oddelkih ustaljenih disciplin? Na te pomisleke lahko odgovorimo takole: sinologija, japonologija, koreanistika, indologija ali katera druga disciplina, ki sodi

na področje azijskih študij, so multidisciplinarna področja, v okviru katerih delujejo humanisti in družboslovci z različnih raziskovalnih področij, ki poleg kategorialnega aparata svoje discipline (filozofije, jezikoslovja, umetnostne zgodovine, sociologije, politologije itd.) podrobno poznajo jezike ciljnega območja in lahko na primarnih virih in v konkretnem kulturnem okolju opravljajo raziskave, ki drugim kolegom iz sorodnih disciplin niso dostopne.

Območni študiji so v tem smislu pomagali preseči predhodno zelo problematične razmejitvene črte in odpihniti dvome o tem, ali »ljudstva« v Afriki ali Aziji imajo zgodovino, ali imajo nemara zgodovino le »zgodovinski narodi«. Poleg tega so z uvidom v obstoj specifičnih jezikovno pogojenih konceptov in, širše, konceptualnih aparatov neevropskih družb tudi zmožni relativizirati določene vrednostne in kategorialne sisteme v Evropo zazrtih klasičnih disciplin. Ne moremo se sicer izogniti očitku, da podobno, kakor so se moderno zgodovinopisje, jezikoslovje in družboslovne discipline oblikovale okrog ideološko posredovanih političnih enot, ki jih imenujemo nacionalne države, tudi območni študiji ohranjajo podoben kriterij, ko v okviru, na primer, japonologije ali sinologije proučujejo na videz kulturno jasno zamejene entitete, kakršni naj bi bili Japonska ali Kitajska.

S tem opažanjem pa se nam ponudi možnost za še eno kritiko in nadaljnji uvid. Če smo območnim študijem, kot so azijske študije, pripisali zasluge, da so s svojim pristopom prebile evrocentrične okvire, se otrsle orientalističnih predpostavk in s tem presegle tudi teorijo modernizacije in razvojnih stopenj družb in tako do neke mere relativizirale predpostavke vseh družboslovnih in tudi humanističnih disciplin, moramo zdaj od azijskih študij (in območnih študijev na splošno) zahtevati, da relativizirajo tudi lastna izhodišča, ki jih zamejujejo v okvire navidezno jasno razločenih kulturnih področij. Ta uvid oziroma kritika je namreč izjemnega pomena za kritiko samega osrednjega koncepta »kulture« (oziroma družbe, ki naj bi bila nosilka določene kulture), kot nedvoumnega in vnaprej posredovanega objekta proučevanja.

Zasluga azijskih študij navzven zato ne more biti le most do »tujih«, »drugačnih« ali »eksotičnih« kultur in s tem do izboljšave tako imenovanega »medkulturnega dialoga«, temveč predvsem uvid, da so družbe in kulture del širših sistemov in to ne le danes, v tako imenovanem globalnem svetu, temveč da so to vedno bile. Besede, kot so *kultura*, *družba* in *narod*, lahko hitro postanejo meso, in taki ideološki koncepti zameglijo, da gre pri kulturah dejansko le za svežnje kompleksnih razmerij in medsebojnih vplivov. Kakor je v svojem delu *Evropa in ljudstva brez zgodovine*, v kateri se trudi preseči predpostavke o kulturah kot osamljenih otokih, zapisal Eric Wolf:

Za zgodovinarje, ekonomiste in politologe je raziskovalni okvir največkrat posamezen narod. Sociologija še zmerom deli svet na posebne družbe. Celotna antropologija, ki se je svoj čas tako rada ukvarjala z razširjenostjo kulturnih potez po svetu, deli svojo snov v ločene predalčke: v vsakem je posamezna družba s svojo posebno kulturo, ki si jo zamišlja kot poenoten in omejen sistem, drugačen v primerjavi z drugimi, enako omejenimi sistemi (Wolf, 1998, 24).

Raziskovalno področje, kot so azijske študije, naj bi torej ne le pokazalo, da obstajajo drugačne kulture in s tem do neke mere relativiziralo kulturne vrednote lastne družbe, temveč predvsem prineselo uvid, da pri kulturah ne gre za negibne in nepovezane, strogo ločene in vase zaprte entitete, temveč za dinamičen preplet družbenih praks, in da so predpostavljene entitete, kakršne so posamezne »kulture« ali pa širša civilizacijska območja, kakršna sta »Zahod« in »Vzhod«, koncepti brez analitične vrednosti, ki vnaprej predpostavljajo določene okvire in so v tem smislu s teoretskega vidika zavajajoči.

To pa je poleg opisanih vidikov, s katerih lahko ovrednotimo pomen, ki ga imajo azijske študije za slovenski akademski prostor in ožje za epistemološko paradigmo humanistike in družboslovja, tudi tisti ključni vidik, ki bi ga raziskovalke in raziskovalci na področju azijskih študij radi ponesli ven, v širši družbeni prostor in družbeno zavest. V času, ko politiki govorijo o tem, da je »multi-kulti« mrtev koncept, ko hkrati z agresivnim vztrajanjem po prostem pretoku kapitala prav tako agresivno gradijo zidove proti prostemu pretoku ljudi, v času, ko se ljudje soočajo z begunsko in migrantsko krizo, ki jih plaši, strah pa vodi naprej v sovraštvo, je poglobljanje razumevanja o »različnosti« kultur na eni strani in njihove povezanosti in medsebojnega vplivanja na drugi še kako pomembno za uspešno sožitje v resnici ene same človeške vrste. Za to razumevanje in za ta dialog si prizadevamo raziskovalci in raziskovalke, ki delujemo v okviru azijskih študij.

V pričujoči monografiji so zbrani prispevki raziskovalk in raziskovalcev z najrazličnejših področij vednosti, s čimer vsak po svoje prispevajo k integraciji humanističnega in družboslovnega raziskovanja v okviru svojega delovanja na področju Azije.

Kot neposreden poseg v problematiko presejanja tradicionalnih epistemoloških okvirov »Vzhoda« in »Zahoda« knjigo odpira prispevek **Jane S. Rošker**, ki se na podlagi Zhang Dongsunove intelektualne zapuščine in primerjave s filozofijo Bertranda Russella ukvarja z vprašanjem sinteze epistemoloških modelov in teoretskih paradigem. Ta skozi prizmo tradicionalne kitajske strukturne paradigme prinaša globlji uvid ne le v oblikovanje moderne kitajske filozofske tradicije, katere ključni

predstavnik je Zhang Dongsun, temveč tudi izzive za sodobne humanistične vede na splošno.

Téa Sernelj v svoji razpravi ostaja na področju filozofije s še enim pomembnih filozofov 20. stoletja, Xu Fuguanom, ki je prav tako svojo filozofijo gradil na sintezi tradicionalne kitajske misli in zahodne filozofije, predvsem miselne zapuščine Platona, Kanta in Hegla. Tako imenovana druga generacija modernih konfucijancev, katere predstavnik je bil Xu, je namreč izšla iz poskusa vzpostavitve sinteze obeh miselnih tradicij, v ozadju katerega je bila prav kriza obeh diskurzov, pri čemer je bil Xu kritičen do nerefektiranega in nekritičnega prevzemanja z »Zahoda«.

Ne le intelektualne, tudi umetnostne in literarne tradicije, ki jih pripisujemo določenim kulturam, so vselej preplet različnih vplivov in stikov in ves čas ostajajo v procesu prehajanja. V času zamrznjeno oko nepoučenega opazovalca strukture vidi le *hic et nunc* in jih razume v absolutnih kategorijah, zato sprememb ne priznava oziroma jih obsoja, zgodovinska analiza pa nam jasno razgrne pred očmi te procese nenehnega prehajanja, kakor to stori **Nataša Vampelj Suhadolnik** v poglavju o poslikavah grobnic dinastij Han, Wei in Zahodni Jin, ko je sinteza budizma kot nove religije in obstoječih motivov, kakršen je bil motiv lotosa, vzpostavila nove oblike grobne umetnosti.

Maja Lavrač v svoji razpravi predstavi pesniško, predvsem lirsko tradicijo Vzhodne Azije, katere analiza pokaže, kako je posebej tista kitajska lirika, ki se je razvila v času dinastije Tang (618-907), s svojim širokim tematskim razponom in slogovnimi novostmi zaznamovala razvoj sosednjih korejske in japonske lirske poezije. Hkrati nam tudi razkrije pomen lirskega pesništva v tem kulturnem prostoru in s tem tudi širši pomen te lirike, ki ji ga zahodne literarne študije dolgo časa niso znale pripisati.

V naslednjem vsebinskem sklopu sledi prvi del razprav o jeziku. Ne le kulture, tudi jezike v kontekstu modernih narodov ponavadi razumemo kot homogene in med seboj jasno razmejene določitelje določene kulturne skupnosti – na primer, naroda. **Luka Culiberg** v svoji razpravi na primeru zgodovinske analize formiranja nacionalnega jezika na Japonskem v kontekstu preoblikovanja japonske družbe v moderno nacionalno družbo pokaže, kako je jezik dejansko družbena institucija, ki, čeprav sama ni homogena, enotna, fiksna in brez tujih vplivov, v svoji strukturalni vlogi poskuša kulturnim skupnostim zagotoviti ideološko iluzijo take homogenosti, enotnosti in historične kontinuitete brez tujih vplivov.

Navidezne statičnosti in monološkosti jezika ne spodbija le sociološka analiza jezika, temveč tudi jezikoslovna raziskava, ki obravnava jezik v kontekstu, česar se loti

Andrej Bekeš z analizo naklona in tematske strukture v specifičnih besedilnih žanrih, kakršni so uredniški komentarji v časopisih. Analiza pokaže, da branje pomeni dekodiranje kompleksnega simbolnega sistema, kakršen je jezik, zato je za uspešno razumevanje besedila poleg razumevanja zgradbe in funkcije potrebno tudi širše poznavanje tekoče problematike, saj eliptični slog komentarjev brez tega poznavanja lahko onemogoča poglobljeno razumevanje, to pa ima tudi pomembne implikacije za previdnost pri branju starih besedil in prevajanju »medkulturnih« sporočil.

Budistična tradicija, ki je dolga stoletja zaznamovala širši azijski prostor, se je v 20. stoletju začela širiti tudi na »Zahod«, kjer je ponovno doživljala številne modifikacije pomenov in praks. Z vse večjo popularizacijo meditacije v modernem budizmu se je vse bolj večala tudi popularnost teksta *Satipaṭṭhānasutta*, ki je eden izmed najpomembnejših tekstov o pozornosti oziroma čuječnosti *sati* v pālijskem budističnem kanonu in predmet analize razprave **Tamare Ditrich**, ki je z jezikovno analizo kolokacij poskusila filološko rekonstruirati izvirne pomene in interpretacije ključnega besedila pālijskega budističnega kanona.

Z vprašanji stika med kulturami se lahko srečamo tudi na ravni fonologije, kakor pokaže razprava **Nine Golob**, ki z vidika glasovne podobe jezika predstavi, kako se izreka slovenskih besed, prenesenih v japonski jezik, spreminja, in kako jo dojemajo govorniki prvega ali drugega jezika.

Za tako imenovano medkulturno razumevanje je torej pomembno razumevanje semiotičnih sistemov, ki strukturirajo določeno kulturno okolje. Jezik je zato ključni del raziskovanja v okviru območnih študijev, tudi na način aplikativnih raziskav. **Irena Srđanović** v svoji razpravi pokaže na pomanjkljivost dosedanjih leksikografskih študij, ki zanemarjajo pragmatične vidike jezika, česar se že zavedajo nekateri avtorji slovarjev, namenjenih učencem tujega jezika, ali slovarjev, ki temeljijo na jezikovnih korpusih.

Ker so jeziki okno v svet tujih kultur, je strokovno učenje jezikov ključnega pomena. **Nagisa Moritoki Škof** je opravila raziskavo med učitelji japonskega jezika v Evropi v kontekstu njihovega zavedanja o problemu disleksije in problematizirala usposobljenost za ustrezno ravnanje v primeru učencev s to motnjo.

Pojav disleksije oziroma njeni simptomi se v različnih kulturah razlikujejo, pri čemer je pomemben dejavnik prav sistem pisave, ki ga določena družba uporablja. Vzhodnoazijske družbe uporabljajo oblikovno in strukturno precej drugačne sisteme pisav v primerjavi z latinično pisavo in o teh pisavah v Evropi v splošni zavesti še vedno pogosto krožijo predstave, ki eksotisirajo azijske pisave, kar se nenazadnje odraža tudi v priljubljenosti predvsem kitajskih pismenk kot motivov za raznorožne tetovaže. **Mateja Petrovčič** v poglavju o azijskih pisavah predstavi ključne

sisteme pisav Vzhodne Azije in pokaže, kako so te pisave uspešno integrirali z računalniško tehnologijo, čeprav je v 60-ih in 70-ih letih med strokovnjaki veljalo prepričanje, da se azijskih pisav tehnično gledano ne da računalniško obdelati.

Zadnji sklop prinaša še nekaj razprav, ki osvetljujejo različne vidike vzhodno-azijskih družb. Eden manj opaznih a kljub temu zgovornih vidikov organiziranosti določene civilne družbe in njene bralne kulture je sistem javnih knjižnic. **Hyeonsook Ryu** in **Primož Južnič** v svoji razpravi z zgodovinsko analizo zakonov o knjižničarstvu v Južni Koreji osvetlita odnos med spremembami zakonodaje in družbenimi okoliščinami, ki privedejo do konkretnih sprememb.

Saša Istenič v svoji razpravi zavzame širšo vzhodnoazijsko optiko, skozi katero poskuša to regijo, ki trenutno velja za eno najbolj dinamičnih, raznolikih in pomembnih regij na svetu, osvetliti z vidika varnostnih vprašanj. Varnostne dileme, ki jih povzroča predvsem medsebojno nezaupanje zaradi zapletene mešanice zgodovinskih vprašanj, ideoloških dejavnikov in ozemeljskih sporov večine držav v regiji, so kljub vse tesnejši regionalni integraciji vedno bolj resne, smer, ki jo bodo ključne akterke v prihodnje dejansko ubrale, pa ostaja nepredvidljiva. Avtorica zato meni, da bo sistem dvostranskih zavezništev ostal ključen element regionalne varnosti, prisotnost ZDA v regiji pa se bo še okrepila.

V zadnji razpravi te monografije se **Tinka Delakorda Kawashima** loti analize razmerja potrošniške kulture in religioznosti. Razprava analizira rastočo popularnost religije v meščanskem okolju zgodnjemoderne Japonske kot osnove za razumevanje religije v moderni dobi. Družbene spremembe so vsekakor vplivale tudi na spremembo ljudskih verovanj, ki se med vsakodnevno interakcijo neprestano prilagajajo in oblikujejo. Zato po mnenju avtorice študij religije v zgodnjemodernem obdobju služi ne samo kot pomembna povezava med srednjeveškimi in modernimi oblikami religiozne prakse na Japonskem, ampak tudi prispeva k boljšemu razumevanju povezanosti ljudske religioznosti s potrošništvom in potrošniško kulturo.

Luka Culiberg
Mateja Petrovčič

Wallerstein, Immanuel in drugi, 2000: *Kako odpreti družbene vede*. Ljubljana: Založba /*cf.

Wolf, Eric R., 1998: *Evropa in ljudstva brez zgodovine*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.